Ђорђо Васић

УКУС СЛАТКОГ ПЕЛИНА

Једанаест тамноплавих прича

Уредник
Зоран Колунџија

Слика на корицама
Милица Костић, „Jealousy”, уље на платну, 2015.

Ђорђо Васић

УКУС СЛАТКОГ ПЕЛИНА

Једанаест тамноплавих прича

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

Плави радион

Увек је потребна необична душевна снага да се све исприча онако како је уистину било. Причати живу истину врло је тешко, а млади људи ретко су за то способни.

Лав Толстој, Рат и мир

То је та прва слика мог најранијег живота. Призор као застрт прозирном измаглицом или исликан у сфумато техници. Са тек неколико пропламсаја свјетла сијалице с таванице и црвенкастог треперења пламених језика ватре из шпорета кад се отворе вратанца ложишта...

Да, то је слика мог купања у зимско предвечерје у кухињи. Исјечак живота сачуван у мозаику сјећања. Издвојен у мору других и проношен кроз деценије као први у свијести. И прве боје: прљавосива лименог корита, блиједосмеђа сапуна за прање веша, тамноплава кутије *Плавоī радиона* са сликом сунца широких, троугластих жутих зрака.

Купање треба да почне и припреме трају. На жар је бачено још неколико сувих цјепаница да се подгрије вода у огромном неемајлираном веш-лонцу с ручкама грубе израде. Вода се загрijава до предкључања. Отац неколико пута великим прстом провјерава њену врелину. Мајка је у међувремену спремила омању шерпу. Њоме ће се користити за

додавање хладне воде да би се она врела у лонцу размлачила. И то ће бити мајчина улога – да размлачује врелу воду која се непрекидно загријава на шпорету и да полива оцу, који ће ме купати.

Прије тога, на двије столице без наслона постављено је корито. Оно је такође начињено од неемајлираног лима, сличног оном од којег је начињен и веш лонац. Пошто је улога тог корита вишенамјенска, оно је некад приликом преношења ситног угља пукло на једној од ужих страна. Та распуклина у лиму ме одувијек плашила: да ћу се затворених очију нехотично озлиједити на њу.

Све је спремно. Комад смеђег сапуна за веш стоји са стране. У корито се сипа вода и чин мог потапања почиње. Већ сам уздрхтао као младунче отргнуто од мајке. Од напрегнутости и стрепње ми се коче удови, врат. Чујем мајчин глас. Говори ми да чврсто стиснем капке да ми сапуница не „изједе“ очи. Прво ми квасе главу и косу и трљају је сапуном који шкрто пјени. Отац је уз помоћ палца и руба длана начинио додатну брану сапуници да ми не доспије у очи.

Жубор цурка воде који ми пада на главу и слива се низ образе, смјењује се с очевим командама: „Додај пола шерпе хладне. Брзо се загријава.“ Не опуштам се ни за час; тек ме с времена на вријеме протресу трзаји као упецану рибу на сувом. Отац вјешто рукује мојим тијелом. Сад ме је положио поребарке и придржава ме у висини дијафрагме, док ми сапуна и трља леђа. Вода би требало да има другачију топлоту за кожу од оне за косу, али то

се тешко усклађује. За савршену температуру потребно је више покушаја. Ја сва та размлачивања и подешавања температуре пропраћам несвјесним мигољењем и трзањем.

А онда се, у сјећању, на ту слику надовезује још једна. Као додатак. Као придодата болна секвенца. Тек незнатно сам старији. Већ су кренула и моја прва побољевања. Склон сам алергијама на јагоде, полен, мед. И кожа ми реагује осипима, рељефастим, розикастим избочинама, црвеним бобицама, тачкицама. И све је праћено сврабом. А све се то подводи под једну мистичну ријеч: копривњача.

У комшилуку се проширила вијест да је *Плави радион* – нека врста блаже живе соде у прашку, најбољи лијек за копривњачу. Да наводно посједује љековите хемијске састојке за све проблеме коже. По принципу – да се клин клином избија. Оно што се извана спржи – не постоји више. Ево, и сад су и мој осип истрљали прашком *Плавоī радиона*. На влажној кожи он се најприје раствара и продире у рељефасте избочине, бобице, ранице од чешања, након чега почиње да растаче болно и рањено ткиво. Бол постаје несносан, али трпим. Очију затворених. Чекам избављујући цурак млаке воде који ће све спрати... И ублажити бол. Потребно је само добро затворити очи и укочити се. И чекати. Чекати. И избављење ће већ доћи. Неминовно. И оно буде још благотворније кад се, као сада мањи бол, лијечи већим.

Онда ће ме посушити пешкиром храпаве површине и чућу очеве ријечи: „Види како вири као слијепо мače… Синчина мој!“

Жива рана

Да ли је болничарка Зденка, која ми је тог дана дала бесеже вакцину била неиспавана, заљубљена или начас одсутна – то се вјероватно никада неће сазнати. Тајне љекара и болничарки прекрива завјет ћутње, а добра дјела обасјава сунце. Тако отприлике гласи латинска изрека. Елем, болничарка Зденка ми је тог кобног дана омашком иглом пробола лимфни чворић, усљед чега је у близини кључне кости дошло до пуцања коже и отварања ране. Најприје се појавила болна тачкица, која се убрзо раширила до величине дјечје песнице. И пошто никако није зацјељивала, педијатар, доктор Ђокић, констатовао је да се ради о ријетком случају – „једном од хиљаду“ – да се приликом вакцинисања погоди лимфна жлијезда и да се од тога створи „жива рана“ која веома тешко зараста.

***

Од тог дана, свакодневно, након јутарње гужве, одводили су ме око поднева улицом коју су наткривале крошње моћних платана, до монтажне зграде градске амбуланте. Ту је медицинска сестра Боса, жена средњих година продорног погледа и

црне косе сплетене у пунђу, обављала превијање на један готово церемонијалан начин. Почињала је наглим повлачењем фластера и газе како би ми, по њеним ријечима, једним енергичним трзајем скратила муке. Наиме, умјесто пипавог отезања и тетошења, приступала је хитром поступку. Из ране би тада потекла сукрвица и ријетка лимфа, а ја сам начас замирао, заустављајући дах, и згрчен чекао звук затварања поклопца на металној канти. Тај тупи ударац је попут гонга најављивао кратко олакшање пред нови бол од нанесеног јода.

***

И тако, дани и мјесеци мог боловања протицали су једнолично и без вјере у бољитак. Смјењивала су се годишња доба – лишће платана испод којих је водио „пут бола“ мијењало је боју, отпадало, трулило под снијегом, а моја рана је и даље била „жива“ и, чинило се, упорна у накани да ме „исциједи до краја“. Сви мелеми и креме су већ били испробани и остала је још само нада у чудо, али се и она са сваким даном тањила, чак и код мојих најближих.

Временом сам, ионако сув као грана, почео да још више мршавим и блиједим. Да се „сушим и венем“, како је готово пјеснички говорила мајка (можда јој тако било лакше да се носи с мојим тјелесним пропадањем). Чак сам и попримио физиономију дјечјег испосника и пађеника упалих

образа, болесног бљедила и тамних колутова око очију, са грудним кошем на којем се оцртавало свако ребро и који је личио на ксилофон.

И, како то обично бива с онима који доспију у немилост судбине, временом сам изопштен и из друштва и игара. А чак и да то околина није учинила, ја сам се почео и сам повлачити у осаму, јер нико као болесно дијете не осјећа тако дубоко своју другачијост и неприпадање свијету здравих.

***

Да, и тако сам вегетирао и лагано самирао, да би се након годину дана десио инцидент који је иницирао драматичну промјену тока болести. Наиме, једног дана, за вријеме још једног превијања, испод фластера и газе су се указали црви. Сестра Боса је мирним гласом рекла како то уопште није страшно; да се такве ствари дешавају за вријеме љетњих мјесеци – да се мува подвуче испод газе и „упљује и опогани“ рану. И навела је чак да су током Великог рата њемачки љекари намјерно пуштали да се ране рањеника уцрвљају, пошто црви наводно поједу гној са њих и очисте их, па оне напокон на волшебан начин зацијеле.

Но моја мајка, склона мистицизму и метафизичким тумачењима симбола, сјетила се ријечи мог дједа, који је једне прилике евоцирајући ратне успомене изјавио да су они „чије су се ране црвљале, од Бога одабрани да испаштају гријехе својих

предака.“ Дјед је као учесник рата засигурно видио мноштво рањеника уцрвљаних рана, али не знам како је дошао до овог сазнања о испаштању гријехова. Тек, оно је моје већ ионако препаднуто дјечје срце испунило још већом стрепњом, пошто је посредно указивало да моја вишегодишња патња може потрајати бесконачно дуго. Можда чак и доживотно. Но, мајка је пак смислила и додатак овој дједовој теорији (и опет вјероватно мајчински и с мишљу на Исусове ране – да би се лакше носила са мојим стањем) „да су они са живим ранама истовремено и у Божјој милости и под његовом заштитом, те да ће они који се огријеше о њих на Страшном суду горким сузама оплакивати то сагрешеније“.

***

„Уписао сам вас на годишњи“, саопштио је свечаним гласом мој отац мајци два дана након црвљања „живе ране“. „Да се види да ли ће од мора, сунца и слане воде жива рана зацијелити, мајку јој њену. Дабогда је не било.“ Изјавио је то у кухињи по повратку с посла, док сам се играо испод стола. Након неког времена неопажено сам се искрао у ходник. Био сам веома вјешт у тим искрадањима и шуњањима. Наиме, имао сам навику да кад би се повела ријеч о важним кућним питањима, ишчезнем и потом се прикрадем испред кухињских врата с мутним дебелим стаклима и одатле нео-

пажен прислушкујем разговоре. И тако сам тог поподнева сазнао за прави разлог „због чега сам уписан на годишњи".

– Нека још види и море у животу. Нека осјети право сунце, слану воду и морски ваздух. Ко зна... Има нешто у тој соли… Морској… А можда ће му то бити и први и посљедњи одлазак. Видиш да му нема лијека и да се гаси – рекао је отац.

– Немој тако. Не отписуј дијете прије времена. Никад се не зна. Све је у Божјим рукама – одговорила је мајка.

Али мени је у том часу све постало јасно. Уписивање на годишњи је значило резервацију опроштајног путовања за отписаног. Није ми, дакле, било спаса. И тако сам након тог догађаја, до поласка на море, из ноћи у ноћ прије заспивања замишљао сцену коју сам прижељкивао да се деси: вагон воза у којем се налазим на путу за море искаче из шина и преврће се. Видим иза склопљених капака искренуте вагоне дна управљеног према мјесечини. Гомилу љескајуће срче како лети кроз ваздух као конфети и одваљене лимене оплате, истргнуте точкове, изувијане шине, ротирајућа свјетла амбулантних кола, моје непомично тијело с једном благо савијеном ногом као да сам већ закорачио у небо… А те визије прижељкиване жељезничке хаварије употпуњавао сам, за случај да до ње не дође, самоубилачким плановима које сам до поласка на море разрадио до детаља: једног

дана, кад мајчина пажња начас попусти, отпливаћу са обавезним шлауфом довољно далеко од њеног будног погледа, и онда једноставно извући запушач на њему и нестати испод воде. Заувијек. Кад мајка примијети мој нестанак и кад буду ангажовани рониоци и спасилачке екипе, биће већ доцкан за све. Моја рана и ја већ ћемо блажено почивати међу алгама, морским звијездама, јежевима...

***

Долазак на море протекао је без жељезничке катастрофе коју сам призивао све вријеме путовања. Воз се најнормалније довезао без искакања из шина, упркос мом заустављеном даху на свакој окуци коју је „дизелка“ савладавала уз обавезни писак. Он би начас из сна пренуо уснуле у купеу, док сам ја неизоставно желио да катастрофу дочекам у будном стању и отворених очију.

По доласку на одредиште, мајци и мени је додијељен стан у каменој приватној кући зелених дрвених врата и прозорских жалузина. Остављали смо их ноћу полуотворене и тада је до нас допирао пој зрикаваца и лупкање таласа с оближње обале. Око газдаричине куће су у изобиљу расле лаванде опојног мириса, палме, маслине, нарови и смокве. Њихове плодове никад раније нисам видио, а зазирао сам и да их принесем устима, а камоли загризем.

Наша газдарица била је стасита Италијанка моћног имена – Марија. Газде се не сјећам, што је значило да је газдарица Марија била или удовица или супруга морепловца. Марија је имала ружичасте дланове, а зреле смокве на њима љескале су се на сунцу као зелени драгуљи. Ја сам пак, као континентално дијете оскудице, гледао у земљу док ми их је нудила. Ненавикнут на било какву егзотичност, и без пробања сам одбијао њихову ружичасту влакнасту нутрину која се назирала испод напукле коже. Осим тога, и при самом погледу на цурак млијека који је капао из њиховог вршка – као из брадавице, осјећао сам трњење зуба. Марија је сем тога имала чаробан глас и прије заласка сунца, обичавала је да са разапетог конопца испред нашег прозора покупи осушени веш. И притом је *испод гласа* пјевала рефрен популарне италијанске пјесме тог доба *Nel blu dipinto di blu*[1], Доменика Модуња, за коју сам тек касније сазнао да је инспирисана сликом Марка Шагала и ауторовом жељом да побјегне од биједе педесетих година у плавило Шагалових снова. Тек, отада сам у мом чудном колоплету асоцијација (које су ме одувијек пратиле) сваки пут на призор извјешеног веша у себи понављао стихове које сам први пут чуо из уста газдарице Марије док се пропињала на прсте да докучи штипаљке са осушеног веша.

[1] У плавом, обојено плавим

Poi d'improvviso venivo dal vento rapito
e incominciavo a volare nel cielo infinito.
Volare, ooo... Cantare, ooo…[2]

***

Тих година поратног туризма станодавци и гости су се зближавали и неријетко склапали вишегодишња пријатељства. Међу људима је владала типична солидарност и саосјећање, који обично нису дуга вијека. И тако је било сасвим нормално што је једне прилике газдарица Марија, као да смо род рођени, упитала мајку због чега смо обоје тако *тристесни*, што је значило нешто као потиштени и утучени. На то је мајка, одгонетнувши и без знања италијанског језика значење те вишесложне и мелодичне ријечи, откопчала два горња дугмета на мојој кошуљи и показала јој мој биљег – моју живу рану. Газдарица Марија се није ни најмање згрозила. Ни изненадила.

„Проклета бесеже вакцина", рекла је моја очајна мајка ту чаробну скраћеницу – акроним који се изговарао француским алфабетом (*bacille de Calmette et Guérin*). „Од ње му се отворила жива рана. Дабогда је не било…"

„*Mio fratello Luigi fa il dottore*", рекла је газдарица Марија, наставивши ову конверзацију на ита-

[2] А онда ме одједном ветар зароби
почех да летим по бесконачном небу.
Летети, ооо... Певати, ооо...

лијанском, додавши потом на српском да ће нас сутрадан одвести код свог брата љекара. Тај дашак наде који је дошао из уста добре газдарице Марије, запахнуо нас је додуше начас, не оставивши пак превише вјере у исцјељење: исувише смо били ојађени и напаћени да повјерујемо у исцјелитељске способности неког доктора, па макар се радило и о Италијану.

***

Газдарица Марија је сутрадан ујутро најприје дошла до наших прозора на стражњој страни куће и прешла чланцима прстију преко ребара жалузина – тим звуком нас је подсјећала на заказани сусрет с њеним братом. Та кратка мелодија је значила да је она већ спремна за полазак и да нас чека. И потом смо, постројивши се у колону – газдарица Марија напријед, ја у средини, а мајка на зачељу, кренули поплочаном цестом до ординације. Кад смо ступили код доктора Луиђија, који је неодољиво подсјећао на глумца Марчела Мастројанија, он је устао од стола и најприје ме помиловао по глави.

– *Allora ragazzo, hai un nome?*

– Како се зовеш? – превела ми је газдарица Марија.

А кад сам се представио, готово је ускликнуо: – *Questo è il nome italiano!*

– Имаш италијанско име – превела ми је газдарица Марија.

Кад је доктор Луиђи опет сјео за сто не скидајући са лица свој широки осмијех, обратио сам пажњу на бијели ормарић стаклених врата с мањом приручном апотеком иза његових леђа. Био је пун кутијица и бочица, поређаних као под конац. И чудно је да ми је и касније у животу, при помисли на ту ординацију и овог доктора, сваки пут пред очи најприје искрсавала бљештава бјелина зидова, витрине, његовог мантила, зуба – као експлозија свјетла. Али, можда је то случај са свим сноликим сценама које су биле значајне у нашим животима: или нам се у каснијем животу указују надживотно и анђеоски бијеле или самртно тамне и тмурне. Након што је погледао моју „живу рану", упитао је мајку за назив креме којом је мажемо, а на њен одговор да за „живу рану" нема исцјељења и да су све креме испробане, он је значајно климнуо главом, подигао се са столице, отворио врата свог ормана с приручном апотеком и извадио једну кутијицу.

***

Након два дана редовног мазања ране кремом доктора Италијана, како смо га тада, а и касније звали, кад сам након краћег пливања у плићаку поново ступио на обалу, мајка је повукла расквашене крајеве фластера и открилила газу. И истог часа је – без устезања ускликнула: „Зацјељује.

Сине, зацјељује. Жива рана! Проклетница, проклета… Богу једином хвала.“

Сутрадан сам већ могао да се нормално купам, а то чудо пратило је још једно: тог послијеподнева сам се ослободио и први пут запливао без шлауфа. Додуше, одгуривао сам га испред себе за сваки случај, али тај дан је ушао у моју личну историју као дан кад сам званично научио да пливам без помагала и кад је моја „жива рана“ зацијелила. Пливајући лагано укруг, у једном часу сам се окренуо на леђа и почео да плутам. Слана вода ме је придржавала, а залазеће сунце начас забљеснуло. И тако је соли била посвуда: у мом грлу, носницама, у ваздуху, испод мене. И у часу сам се сјетио очевих ријечи: *Има нешто у тој соли*. И пожелио сам дјечје искрено да та лакоћа и узнесеност мог тијела и духа потрају што дуже. А из грла ми је кренула, спонтано, чисто из срца, пјесма коју сам нехотично научио од газдарице Марије:

Poi d'improvviso venivo dal vento rapito
e incominciavo a volare nel cielo infinito.
Volare, ooo... Cantare, ooo…

И да би чудо било потпуно (што сам накнадно схватио), није било прикладнијих стихова од ових за овај узвишени тренутак, јер су управо говорили о лету и плавети неба до које се може доспјети и без крила.

***

И тако се мој опроштајни одлазак на море претворио у пут исцјељења. Чудо се десило, и оно што се само десетак дана раније чинило као окоштало стање без наде у бољитак, добило је срећан епилог.

Кад смо по повратка с мора, мајка и ја отишли код доктора Ђокића и извијестили га о постојању чудотворне масти за исцјељење „живих рана", он је затражио да му откријемо њен назив, рекавши да се прије неколико дана десио идентичан случај једној дјевојчици, годину дана млађој од мене.

Ето, та моја, годину млађа сугрђанка, имала је срећу да није морала чекати годину и по дана да сретне газдарицу Марију, која је имала брата Луиђија који „*fa il dottore*", и у чијој је ординацији све бљештало од бјелине. Доктора који је посегнуо за чудотворном кутијицом с машћу која исцјељује „живе ране" након свега неколико мазања. И она неће имати моју судбину да носи вјечни ожиљак који добивају само ријетки и одабрани који се због тога налазе под скутима Божје заштите.

***

Истини за вољу, већ одавно не обраћам пажњу на овај свој ожиљак од „живе ране". Он је временом попримио обличје оних од прострелне и има модру боју зреле шљиве. Чак и кад се купам или туширам, не удостојим га ни погледа. Но, прошле године, на